

SÆTNINGSNEGATION OG NEGATIVE OBJEKTER. ET KORPUSSTUDIE

Af Ken Ramshøj Christensen (SLK, Afd. For Engelsk, Aarhus Universitet)

1. Forord

I det følgende vil jeg først opridse ordstillingsfænomenerne der hører til sætningsnegation og transitive konstruktioner med ubestemt objekt – det negative objekts syntaks. Derefter ser jeg på om *ingen* og *ikke nogen* har samme distribution og om førstnævnte derfor kan anses for en sammensmeltet udgave af sidstnævnte. Herefter går jeg over til at gennemgangen af en konkordanssøgning i tre korpusser og hvad disse siger om anvendelsen af *ingen* og *ikke nogen*, i skriftsproget såvel som i talesproget.

2. Negation og ordstilling

På dansk er der relativt fast ordstilling. Subjektet kommer normalt før verbet, mens objektet normalt kommer efter – altså S-V-O.

At objektet 'gerne vil' stå lige ved siden af verbet kan blandt andet observeres ved de såkaldt lette led (ubetonede pronominer), som fx *den*. Normalt står nægtelsen før et nonfinit hovedverbum og således også før objektet, men hvis der ikke er et hjælpeverbum, står både hoved verbet og det lette objekt før nægtelsen (med et engelsk udtryk undergår pronominet *object shift*, jf. Vikner 1994, Holmberg & Platzack 1995). Dette er ikke muligt med 'tunge led', såsom *den gule hund*:

(1)	a. Jeg så <u>den</u> ikke	S-V-O-Neg
	b. *Jeg så ikke <u>den</u>	*S-V-Neg-O
	c. Jeg har ikke set <u>den</u>	S-v-Neg-V-O
	d. *Jeg har <u>den</u> ikke set	*S-v-O-V-Neg
(2)	a. *Jeg så <u>den gule hund</u> ikke	*S-V-O-Neg
	b. Jeg så ikke <u>den gule hund</u>	S-V-Neg-O

Negative objekter, såsom *ingenting*, *intet*, *ingen*, skal stå på den plads som normalt er udfyldt af nægtelsen. Negative objekter kommer altså før nonfinitte hovedverber, men efter finitte hjælpe- og hovedverber, og i bisætninger kommer negative objekter før alle verber (jf. Hansen 1984: 58, Jørgensen 2000: 93-94) – de eneste kontekster hvor dansk har S-O-V.

(3)	a. Jeg fik <u>ingenting/intet/ingen</u> gaver.	S-V-O _{Neg}
	b. Jeg fik <u>ikke noget/nogen</u> gaver.	S-V-Neg-O
(4)	a. Jeg har <u>ingenting/intet/ingen</u> gaver fået.	S-v-O _{Neg} -V
	b. Jeg har <u>ikke</u> fået <u>noget/nogen</u> gaver.	S-v-Neg-V-O
(5)	a. De vidste at jeg <u>ingenting</u> fik.	S-O _{Neg} -V
	b. De vidste at jeg <u>ikke</u> fik <u>noget</u> .	S-Neg-V-O

Negationspladsen skal være udfyldt for at sætningen kan være negativ, og det kan enten gøres med at adverbial som *ikke*, *aldrig*, *næppe*, *under ingen omstændigheder* eller *på ingen måde* eller med et negativt objekt (som undergår *NEG-shift*, jf. Christensen 2004).

Konstruktioner med *ingen* er (tilnærmelsesvis) synonyme med de tilsvarende med *ikke...nogen*. Dog synes nogle sprogbrugere at *ingen*-formen i konstruktioner med hjælpeverbum og i ledsætninger generelt er 'gammeldags' eller 'skriftsprogsagtig' og bruger altid *ikke nogen* i stedet for *ingen* i denne kontekst. Ikke desto mindre bruges *ingen*-formerne i talesproget såvel som i skriftsproget:

- (6) Kræfter som de ingen kontrol har over (DR, P1, Orientering, 25/7 2002 kl. 11.00)
- (7) Sheiken understreger at modstandsbevægelsen har faktisk ingen gidsler slået ihjel bortset fra en italiener der arbejdede som sikkerhedsvagt for amerikanerne. (Ole Sippel, direkte fra Bagdad, DR1, TV-Avisen, 21/4 2004, kl. 21:00)

Hvis *ingen* er styrelse for en præposition er det klart mere markeret end konstruktionen med *ikke...nogen*:

- (8) a. *Jeg har på ingen peget.
 b. ??Jeg har ingen peget på.

- d. Jeg har ikke peget på nogen.
- (9) a. *Jeg har i ingen bøger læst.
 b. ?*Jeg har ingen bøger læst i.
 c. Jeg har ikke læst i nogen bøger.

Søgning både i Korpus90 og Korpus2000, på ca. 26 millioner ord hver (begge via projekt VISL *Visual Interactive Syntax Learning*, <http://corp.hum.sdu.dk/corpusstop.da.html>) efter *ingen/ingenting/intet* fremflyttet hen over en præposition gav kun følgende tre (fire) eksempler:

- (10) Han ville ingenting tænke **på**, og de billeder der flakkede igennem bevidstheden ville han lade forsvinde uden at hæfte sig ved dem. (Korpus90)
- (11) Da sagen var blevet lagt frem her, kunne borgmesteren stort set ingenting svare **på**, og det der måske allerede på det tidspunkt kunne have fortalt os, at projektet var dødfødt, nemlig at det var en ledbus, blev heller ikke sagt, og det fremgik ingen steder af. (Korpus90)
- (12) Han kunne ingen snakke **med** om sin fortvivlelse, og at intet var til at holde ud længere, når de lige havde haft en prøve. (Korpus90)

Der findes dog også eksempler hvor præpositionen følger med det fremflyttede element (engelsk: *pied piping*) som i følgende passivkonstruktion hvor den understregede AGENS-frase står på en markeret plads:

- (13) Det kan af ingen arkivalier bevises, at jeg har været i Algier på en sådan sendefærd. (Korpus2000)

Sammenlign:

- (14) a. Det kan ikke bevises af nogen arkivalier at...
 b. Ingen arkivalier kan bevise at...

Desuden spiller vægtprincippet ind. Ligesom lette pronomielle led skal stå på 'letledspladsen', mens tunge ikke kan, synes anvendelsen af INGEN (= *ingen/ingenting/intet*) at være underlagt en slags 'tyngdelov': jo lettere det negative objekt er, jo mere acceptabelt lyder det, mens IKKE NOGEN (= *ikke nogen/noget*) i stigende grad bliver obligatorisk i takt med vægten:

- (15) a. Jeg har intet hørt.
 b. (?)Jeg har intet nyt hørt.
 c. *Jeg har intet nyt i sagen hørt.
 d. *Jeg har intet nyt i sagen om de stjålne malerier hørt.
 e. (?)Jeg har intet nyt hørt i sagen om de stjålne malerier.
 f. Jeg har intet hørt i sagen om de stjålne malerier.
 g. Jeg har ikke hørt noget nyt i sagen om de stjålne malerier.

Desuden kan INGEN's komplement 'strandes' på objektspladsen hvis det er en sætning som i (16), ligesom det er tilfældet hvis det er en præpositionsfrase som i (15)e-f ovenfor:

- (16) Til sidst kunne han intet andet foretage sig, end gnide den ophedede våde snudespids i store cirkler hen over den kølende nubrede muroverflade. (Korpus90)

Nedenfor vil jeg anvende udtrykket 'kompleks' for de tilfælde af fremflyttede INGEN der er 'tunge' i den forstand at de har et (ligeledes fremflyttet) postled eller et komplement som fx i (15)b-e.

3. Er *ingen* en sammensmeltet version af *ikke* og *nogen*?

Kirsti Koch Christensen (1986) har argumenteret for at analysere norsk *ingen* som en (synkron) sammensmeltning af *ikke* og *nogen* (som det er tilfældet diakront); dvs. de steder hvor *ingen* kan stå, skulle man også kunne have *ikke nogen*.

For at efterprøve om det kunne være tilfældet på dansk, har jeg søgt i Korpus90 og Korpus2000 med følgende søgemasker (NOGEN = *nogen/noget*):

- (17) a. **Negationsplads i hovedsætning:** Hjælpeverbum–*ikke*–NOGEN
 b. **Negationsplads i bisætning:** Subjekt–*ikke*–NOGEN–(?)–Hjælpe-/Finit verbum

c. **Forfelt:** *Ikke*–NOGEN–(?)–Finit verbum

Ingen af søgningerne gav noget resultat. Der var ingen forekomster af *ikke nogen* som topic (i forfelt), subjekt eller objekt. I disse kontekster bruges *ingen* (selvom jeg personlig mener at (18)c er væsentligt bedre, om end lidt ‘barnlig’, end (18)a og b):

- (18) a. Topic / Objekt: *[Ikke nogen bøger] har jeg læst.
b. Subjekt: *[Ikke nogen lingvister] har læst den bog.
c. Objekt: ?*Jeg har [ikke nogen bøger] læst.
- (19) a. Topic / Objekt: [Ingen bøger] har jeg læst.
b. Subjekt: [Ingen lingvister] har læst den bog.
c. Objekt: Jeg har [ingen bøger] læst.

Desuden er der en række af udtryk med INGEN som del af et adverbial der ikke kan konstrueres parallelt med IKKE NOGEN:

- (20) a. Jeg har [på ingen måde] sagt at det var i orden.
b. *Jeg har [på ikke nogen måde] sagt at det var i orden.
- (21) a. Jeg har [på intet tidspunkt] sagt at det var i orden.
b. *Jeg har [på ikke noget tidspunkt] sagt at det var i orden.
- (22) a. Jeg kan [under ingen omstændigheder] acceptere sådan noget.
b. *Jeg kan [under ikke nogen omstændigheder] acceptere sådan noget.
- (23) a. Jeg har [ingen steder] været.
b. *Jeg har [ikke nogen steder] været.

Konklusionen er at *ingen ikke* er, eller i hvert fald ikke behøver at være, resultatet af en synkron sammensmeltning af *ikke* og *nogen*.

Resten af dette foredrag handler om IKKE...NOGEN og INGEN som fremflyttet ubestemt objekt på negationspladsen. Med andre ord: hvor udbredt er *NEG-shift* på dansk?

4. Korpus90

4.1 Hovedsætninger

Der er anvendt følgende søgemaske:

(24) Hjelpeverbum – (?) – INGEN – (?) – Perfektum participium / Infinitiv

Eksempler fra søgeresultatet:

(25) At motorbåde, optimistjoller, andre sejljoller i det hele taget kan forårsage nøjagtig de samme skader, har øjensynlig ingen indflydelse **haft** på afgørelsen. (Korpus90)

(26) Havde det været Jonsen og ikke Styrk, der havde taget os på fersk gerning omme hos købmand Nissen, var der sikkert ingenting **sket**. (Korpus90)

(27) Trods et ubestrideligt tennistalent og 24 cm's større rækkevidde kunne Allan Larsen intet **stille** op i DM-finalen mod Christian Camradt, der vandt 6-4, 6-1. (Korpus90)

4.2 Bisætninger

Der er anvendt følgende søgemaske:

(28) Subjekt – INGEN – (?) – Hjelpeverbum / Perfektum participium / Infinitiv

Eksempler fra søgeresultatet:

(29) "Jeg kan bruge min læreruddannelse, men det kan lige så godt blive noget helt andet", spår Vilfort og slår fast, at han ingen ambitioner **har** om at blive fodboldtræner på seniorniveau. (Korpus90)

(30) Hvad der står fast er, at vi ingenting **ved**. (Korpus90)

(31) det eneste der ikke er tid til er at sætte sig passiv hen med hænderne i skødet og bilde sig ind, at vi intet ansvar **har**. (Korpus90)

(Bemærk i (29) at præpositionsfrasen *om at blive fodboldtræner på seniorniveau* er det 'strandede' postled til det fremflyttede *ingen ambitioner*.)

4.3 Fordeling

Til sammenligning er de forskellige søgekriterier også anvendt med IKKE...NOGEN i stedet for INGEN. I følgende tabel ses fordelingen af INGEN-konstruktioner med fremflytning i forhold til det samlede antal af **negative** transitive (hoved- og bi-) sætninger med hjælpeverbum og indefinit objekt:

(32) %INGEN af alle negative sætninger med ubestemt objekt i Korpus90

Sætning	Fordeling	Procent
Hovedsætning	178 INGEN / (826 IKKE...NOGEN + 178 INGEN) =	17,73%
Bisætning	491 INGEN / (1191 IKKE...NOGEN + 491 INGEN) =	29,19%
Total	669 / 2699	24,79%

(33) Antal INGEN i Korpus90

	<i>Ingen</i>	<i>Ingenting</i>	<i>Intet</i>	INGEN (sum)
Hovedsætning	53 (46 komplekse)	17	108 (8 kompl.)	178 (54 kompl.)
Bisætning	170 (157 komplekse)	49	272 (14 kompl.)	491 (171 kompl.)
Total	221 (203 komplekse)	66	380 (22 kompl.)	669 (225 kompl.)

5. Korpus2000

5.1 Hovedsætninger

Der er anvendt de samme søgemasker som i Korpus90. Eksempler fra søgeresultatet:

(34) Signalementet af den dræbte stemmer ikke overens med savnede personer i Danmark, og foreløbig har politiet ingen henvendelser **fået** fra offentligheden. (Korpus2000)

(35) Han kunne slet ingenting **huske**. (Korpus2000)

(36) Det har udviklingen intet **ændret** på. (Korpus2000)

5.2 Bisætninger

Eksempler:

(37) Eksempelvis kan han ikke med sikkerhed sige, at direktivet ingen konsekvenser **vil få** for bøgerne på biblioteket. (Korpus2000)

(38) Andre tror, vi er lidt dumme, og at vi ingenting **kan**. (Korpus2000)

(39) Hvis det viser sig, at de intet ærinde **har** i kredsen, så vil politiet føre dem direkte til Sandholmløjren et par kilometer fra Allerød. (Korpus2000)

5.3 Fordeling

(40) %INGEN i Korpus2000

Sætning	Fordeling	Procent
Hovedsætning	142 INGEN / (767 IKKE...NOGEN + 142 INGEN) =	15,62%
Bisætning	384 INGEN / (1179 IKKE...NOGEN + 384 INGEN) =	24,57%
Total	526 / 2482	21,19%

(41) Antal INGEN i Korpus2000

	<i>Ingen</i>	<i>Ingenting</i>	<i>Intet</i>	INGEN (sum)
Hovedsætning	43 (40 kompl.)	12	87 (4 kompl.)	142 (44 kompl.)
Bisætning	143 (138 kompl.)	12	229 (18 kompl.)	384 (156 kompl.)
Total	186 (178 kompl.)	24	316 (22 kompl.)	526 (200 kompl.)

6. BySoc

Talesprogskorpusset BySoc (http://www.id.cbs.dk/~pjuel/cgi-bin/BySoc_ID/index.cgi) består af transskriptioner af ca. 80 uformelle samtaler mellem københavnere (altså 'kun' københavnsk tale), i alt ca. 1,454 mio. ord. Materialet er indsamlet omkring 1987.

6.1 Hovedsætninger

Der blev ikke fundet nogen eksempler med *ingen* eller *ingenting* i hovedsætninger.

(42) jeg havde intet **hørt** om det her foretagende (BySoc)

6.2 Bisætninger

Der blev ikke fundet eksempler med *intet* i bisætninger.

(43) sådan nogen der ingen admiraler **har** af gode grunde (BySoc)

(44) valgte forsvaret at tage en civil som ingenting **kunne** i stedet for mig (BySoc)

6.3 Fordeling

(45) %INGEN i BySoc

Sætning	Fordeling	Procent
Hovedsætning	6 INGEN / (311 IKKE...NOGEN + 6 INGEN) =	1,89%
Bisætning	13 INGEN / (102 IKKE...NOGEN + 13 INGEN) =	11,30%
Total	19 / 432	4,40%

Tabellen i (46) nedenfor ser noget mere beskeden ud end de tilsvarende for Korpus90 og Korpus2000, men det skal bemærkes at BySoc er 17,8817 (26 mio./1,454 mio.) gange mindre en Korpus90 og Korpus2000. Tallene i de firkantede parenteser viser tallene ganget med 17,8817 så de er sammenlignelige med tallene fra Korpus90 og Korpus2000.

(46) Antal INGEN i BySoc

	<i>Ingen</i>	<i>Ingenting</i>	<i>Intet</i>	INGEN (sum)
Hovedsætning	0	0	6 [107]	6 [107]
Bisætning	12 (11 kompl.) [215 (197 kompl.)]	1 [18]	0	13 (11 kompl.) [233 (197 kompl.)]
Total	12 (11 kompl.) [215 (197 kompl.)]	1 [18]	6 [107]	19 (11 kompl.) [340 (197 kompl.)]

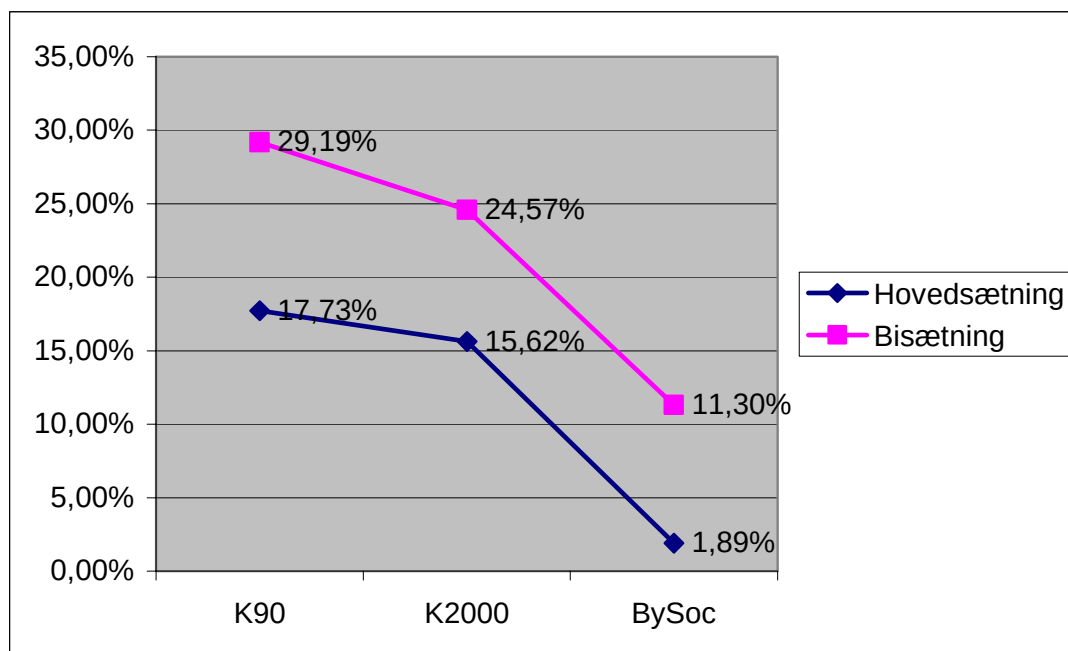
Givet at der sandsynligvis ville være eksempler på *ingen* og *ingenting* i hovedsætninger og *intet* i bisætninger (af den relevante type), ville nullerne forsvinde, og antallet af INGEN ville således nok ikke være mindre end i de andre korpusser – nok nærmere større: bemærk at antallet af *ingen* i bisætninger er større end antallet for samme i de to andre korpuser (jf. (49) nedenfor).

(Pga. 'hullerne' i INGEN-paradigmet og de lave antal er der således en vis portion usikkerhed forbundet med at sammenligne med BySoc.)

7. Kort sagt

Det er interessant at bemærke at der er flest INGEN i bisætninger i alle tre korpusser.

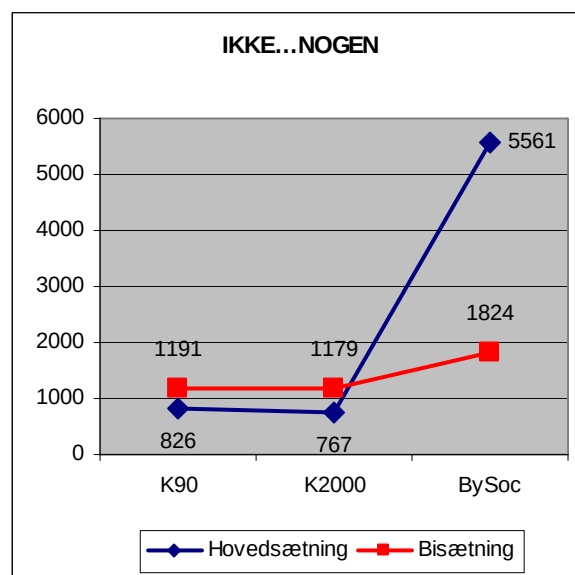
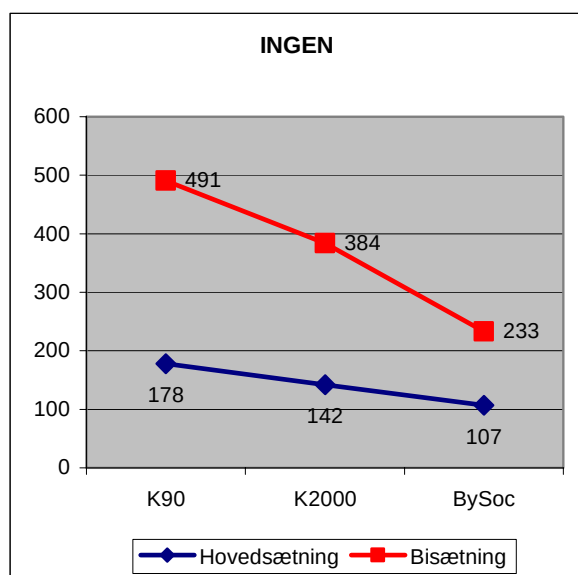
(47) %INGEN per negativ hoved-/bisætning med ubestemt objekt:

Generelt kan man sige at hvis fremflytningen af INGEN er formel, viser grafen at Korpus2000 er mindre formel en Korpus90 og, ikke overraskende, at BySoc er væsentligt mindre formel end Korpus2000. Fremflyttede negative objekter findes at stadig i talesproget, selvom det er i noget mindre grad end i skriftsproget.

Procentsatserne for BySoc ser meget små ud i forhold til dem for Korpus90 og Korpus2000. Ved nærmere eftersyn viser det sig at i stedet for et reduceret antal (ikke procent) af INGEN, er der en forøgelse i antallet af IKKE...NOGEN. Når man ganger tallene for IKKE...NOGEN med 17,8817 får man ca. 5561 for hovedsætninger og ca. 1824 for bisætninger – begge væsentligt højere end i de andre korpusser. Der er altså væsentligt flere negative sætninger i talesprogskorpusset end i de to skriftsprogskorpusser og med markant færre sætninger med fremflyttet INGEN. Faldet i antal af INGEN sker primært i de bisætninger:

(48) Antal INGEN og IKKE...NOGEN per sætningstype:

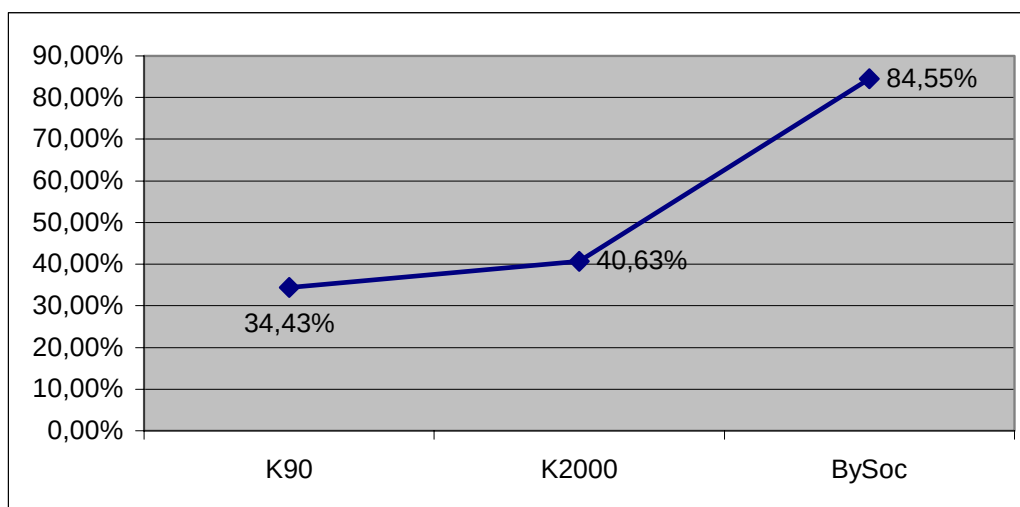

INGEN	K90	K2000	BySoc
Hovedsætning	178	142	(6) 107
Bisætning	491	384	(13) 233
Total	668	526	(19) 340

IKKE...NOGEN	K90	K2000	BySoc
Hovedsætning	826	767	(311) 5561
Bisætning	1191	1179	(102) 1824
Total	2017	1940	(313) 7385

Hvis man sammenligner antallet af **komplekse** versioner af INGEN (fx *ingen admiraler* eller *intet nyt*) i forhold til det samlede antal i **bisætninger** med IKKE...NOGEN (der var ingen eksempler med kompleks INGEN i hovedsætning i BySoc), viser det sig at der er tale om en stigning:

(49) %**komplekse** INGEN i negative **bisætninger** med fremflyttet ubestemt objekt:

(50) Antal INGEN per negative bisætninger med fremflyttet ubestemt objekt

INGEN	Korpus90	Korpus2000	BySoc
Andel	171 kompl. /491 total	156 kompl. / 384 total	[197 kompl. / 233 total]
%	34,43%	40,63%	84,55%

I Korpus90 består 9,24% (22/238) af alle de komplekse INGEN af 3 ord (INGEN-Adjektiv-Substantiv), mens tallet i Korpus er 9,95% (21/211). I BySoc er det nul.

(51) Antal ord i fremflyttet INGEN-frase

Antal ord	Korpus 90	Korpus 2000	BySoc
1	444	326	8 [143]
2	214	190	11 [197]
3	11	10	0
Total	669	526	19 [340]

Eksempler:

(52) Der har ingen offentlig debat været, og Novo har opnået en statslig accept af et indhold på op til 400 bakterier pr. gram produkt. (Korpus90)

(53) Vi har fortsat ingen officiel meddelelse modtaget fra de iranske myndigheder", fastslog Udenrigsministeriet i går inden mødet i Holland. (Korpus2000)

Summa summarum

- INGEN-formen (*NEG-shift*) findes stadigvæk i skriftsproget i en ikke ubetydelig grad, selvom antallet ser ud til at være dalende.
- Der er væsentligt færre tilfælde af INGEN i talesproget end i skriftsprog, at dømme ud fra Korpus90, Korpus2000 og BySoc. Ikke desto mindre anvendes INGEN i spontant talesprog og er altså ikke forbeholdt det formelle skriftsprog.
- Vægtprincippet ('tyngdeloven') sætter først rigtig ind efter 2 ord.
- Fremflyttet INGEN er væsentligt hyppigere i bisætninger end i hovedsætninger.
- Der er væsentligt flere negative sætninger (primært af typen IKKE...NOGEN) i talesprogs-korpusset end i skriftsprogskorpusserne. I forhold til gennemsnittet i antallet af IKKE...NOGEN i Korpus90 og Korpus2000 er der ca. 3,7 gange så mange tilfælde i BySoc. Hvis man medregner INGEN er der 3 gange så mange negative sætninger i BySoc.

Litteratur

- Christensen, Ken Ramshøj (2004) "Negative Objects, NEG-shift, and Crosslinguistic Microvariation", ms. præsenteret på *20th Scandinavian Conference of Linguistics, Workshop on Syntactic Microvariation*, Universitetet i Helsingfors, 8. januar 2004.
- Christensen, Kirsti Koch (1986) "Norwegian *ingen*: a case of post-syntactic lexicalization" i Dahl, Östen & Anders Holmberg (red.) *Scandinavian Syntax*, Institutionen för Lingvistik, Stockholms Universitet, 21-35.
- Jørgensen, Henrik (2000) *Indføring i Dansk Syntaks*, ms., Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet.
- Hansen, Erik (1984) *Dæmonernes Port. Støttemateriale til Undervisningen i Nydansk Grammatik*, 3. udgave, København: Hans Reitzels Forlag.
- Holmberg, Anders & Christer Platzack (1995) *The role of inflection in Scandinavian syntax*, New York: Oxford University Press.
- Vikner, Sten (1994) "Scandinavian Object Shift and West Germanic Scrambling" i Corver, Norbert & Henk van Riemsdijk (red.) *Studies on Scrambling*, Berlin: Mouton de Gruyter, 487-517.